

UNESCO pasaulio paveldo vertybės, Vilniaus istorinio centro, valdymo plano rengimas

III-ojo susitikimo su visuomene, diskusijos dalies dėl Vilniaus istorinio centro Valdymo plano veiksmų plano priemonių apibendrinimas

Data: 2023 rugsėjo 19 d., 18:00 val.

Vieta: Energetikos ir technikos muziejus,
Rinktinės g. 2, Vilnius

Dalyviai: 36

III-ojo susitikimo su visuomene metu vienas iš Vilniaus istorinio centro valdymo plano rengėjų, Eugenijus Kaminskis, susirinkusiems dalyviams pristatė Valdymo plano dalies, Veiksmų plano, formavimo logiką, prieigą ir struktūrą, o Valdymo plano koordinatore Rugilė Balkaitė Puodžiūnienė apžvelgė siūlomas pirmines Veiksmų plano priemones.

Klausimai iš salės:

Gintautas Tiškus. Išsakė nuomonę, kad viskas, kas pristatyta yra svarbu, tačiau tai yra bendros nuostatos, kurios galėtų būti taikomos ne tik Vilniui, bet ir Kaunui ar Klaipėdai. Kaip yra teigusi projekto koordinatore Rugilė Puodžiūnienė “Valdymo plano tikslas yra išskirtinės visuotinės vertės išsaugojimas ir pokyčių valdymas.” Tam, kad matytume pokytį, jį reikia valdyti ir žinoti. Šis pokytis turėjo būti įvertintas viename iš šių plano rengimo etapų - tai yra (įvertintas pokytis) nuo 1994 m. iki dabar. Per šį laiką įvyko daug pokyčių ir tas pokytis turėtų būti atspindėtas valdymo plano priemonėse. C dalis (istoriniai priemėsčiai): Šnipiškės, Piromontas, Žvejai, Skansenas statomi taškiniu būdu be jokios platesnės urbanistinės analizės, be detaliųjų planų. Kokia yra šių statybų įtaka išskirtinei visuotinei vertei? Vietoje Nasvyčio urbanistinės kalvos, mes turime Himalajų kalnyną šiai dienai. Koks iš tiesų poveikis išskirtinei visuotinei vertei? Kada mes kalbame apie atributus, tai yra savybė kuri yra privaloma ir būtina, be kurios objektas negali egzistuoti. Tai iš tiesų ar mes šiai dienai turime tuos atributus, kurių dėka Vilnius buvo įrašytas į UNESCO pasaulio paveldo sąrašą ar mes jau bandome juos prarasti? Nesinorėtų, kad juos prarastume.. Reikėtų grįžti prie pokyčio ir pokyčius žinoti, nes būtent pokyčiai suponuoja priemonių planus Vilniaus miestui. Tuo labiau, kad šie dalykai buvo ne vieną kartą analizuoti Kultūros paveldo komisijos (Valstybinė kultūros paveldo komisija). Yra daug raštų ir išvadų - to negalima ignoruoti.

Jūratė Markevičienė. Teigė, kad visur yra rašoma Vilniaus istorinis centras skliausteliuose - senamiestis. Vilniaus senamiestis nėra įtrauktas į pasaulio paveldo sąrašą ir jokios išskirtinės visuotinės vertės jis neturi. ICOMOS Lietuva parašė kreipimąsi visoms institucijoms dėl to, kad yra suplakama skirtinga teisė ir skirtingos vertės. Kultūros ministerija ir Vilniaus miesto savivaldybė programiškai nesutinka su UNESCO pasaulio paveldo konvencijos įgyvendinimo gairėmis, kurios pabrėžia, kad tie objektai, kurie yra įtraukti į pasaulio paveldo sąrašą, jie yra saugomi pagal konvenciją ir turi kitus reikalavimus, o nacionaliniai įstatymai yra savo ruožtu. Jeigu stebėjote buvusios Pasaulio paveldo komiteto 45-osios sesijos eigą, tai buvo akcentuojama beveik visur, kad turi būti atskirta. Turi būti aiškiai apibrėžta išskirtinė visuotinė vertė, išskirti atributai išskirtinės visuotinės vertės, o ne

kiti, kurie saugomi pagal nacionalinę teisę. Ar jūs nesiruošiate užklausti UNESCO, ar galima suplakti Pasaulio paveldo konvencijos ir nacionalinio paveldo reikalavimus, ar vis tik jie turi būti atskirti?

Kitas klausimas, šiandien tikėjau, kad bus pristatyta senamiesčio būklė (angl. state of conservation) arba išlikimo ir išsaugojimo būklė. Kolega Tiškus teisingai pastebėjo, kad nuo 1994 m. iki dabar labai stipriai pasikeitė. Pavyzdžiui, Žygimantų g. 12. Pagal išskirtinės visuotinės vertės paveldo atributus, ta panorama negalėjo būti užstatyta, nes ji yra saugoma. Sprendžiant pagal senamiesčio reglamentus, užstatyti leista. Ta pati situacija yra su misionieriais ir daug kitų objektų. Pokyčių planas turėtų parodyti, koks audinys buvo 1994 m., kai Vilnius įtrauktas į UNESCO ir kiek tai pasikeitė, kiek pasikeitė integralumas ir autentiškumas. Tai turėtų atsispindėti specialiaame konservavimo plane, kuris, kaip suprantu, irgi nerengiamas, nors jį turėtų pasirengti kiekvienas paveldo miestas.

Trečias klausimas yra dėl to, ką jūs ruošiatės daryti su patvirtinta energinio efektyvumo direktyva? Pas jus rašoma apie tolimą ateitį, bet per tą laiką ir paveldo nebeliks. Todėl pas jus turėtų būti esamų priemonių planas, kuris nurodytų, kaip reikia reaguoti jau dabar, kai dabar vyksta statybos. Valdymo planas, ar jis turi ruošti ateities specialistus, ar jis turi būti greito reagavimo, kur kalbėtų apie autentiškumo išsaugojimą, išskirtinės vertės išsaugojimą dabar, nes kol paruošite visus specialistus ir visuomenę, tai ar liks senamiestis?

Vitas Karčiauskas. Atkreipė dėmesį, kad yra gerų veiksmų ir siūlymų, tačiau viskam, kas suplanuota, reikės labai daug pinigų. Siūlo išskirti trumpalaikių uždavinių srityje pačius svarbiausius darbus, kuriuos būtų galima vykdyti turimais resursais, nes visų tikrai nepavyks daryti ir tai nebūtų tikslinga.

Po pristatymų dalyviai buvo kviečiami diskusijai 6-iose teminėse grupėse, kurias moderavo valdymo planą rengiantys ekspertai. Diskusijai buvo skirta ~1 val.

Renginys transliuotas tiesiogiai internetu. Visą renginio įrašą galima rasti YouTube svetainėje, „Vilnius video“ kanale: <https://www.youtube.com/watch?v=T8zqHmYQ4Zk>

Diskusijų grupės ir temų pasiskirstymas

1 GRUPĖ	Kultūros paveldo apsauga Moderatorė: Vilnius Tech universiteto Architektūros fakulteto Urbanistikos katedros vedėja prof. dr. Dalia Dijokienė
2 GRUPĖ	Darnus urbanistinis vystymasis Moderatorė: urbanistė, MB „MASH Studio“ direktorė Živilė Šimkutė
3 GRUPĖ	Darnus turizmas Moderatorė: turizmo ekspertė dr. Rasuolė Andrulienė
4 GRUPĖ	Švietimas, ugdymas ir įtrauktis Moderatorius: architektas, VšĮ „Vilniaus senamiesčio atnaujinimo agentūra“ direktorius Gediminas Rutkauskas

5 GRUPĖ	Socialiniai ir ekonominiai aspektai Moderatorius: Vilniaus universiteto Sociologijos ir socialinio darbo instituto sociologas dr. Tadas Šarūnas
6 GRUPĖ	Rizikų valdymas Moderatorė: Vilniaus miesto savivaldybės Kultūros paveldo apsaugos skyriaus vedėja Donata Armakauskaitė

Diskusijų rezultatai

1 GRUPĖ: KULTŪROS PAVELDO APSAUGA

Moderatorė: Vilnius Tech universiteto Architektūros fakulteto Urbanistikos katedros vedėja **prof. dr. Dalia Dijokienė**.

Diskusijos apibendrinimas:

- Kalbėta, kad reikėtų **Senamiesčio esamos būklės vertinimo** – įvykusių pokyčių vertinimo. Galima būtų pasitelkti Valstybinės kultūros paveldo komisijos pažymą. Tokios pažymos buvo rengiamos iki 2010 m. (komentarą autorius Algimantas Gražulis);
- Siūloma vartoti paveldosaugoje (teisiniuose dokumentuose, konvencijose ir t.t.) vartojamas **sąvokas**. Taip pat reikėtų pateikti ir pagrindinių Valdymo plane vartojamų sąvokų išaiškinimą, tokių kaip *urbanistinis paveldas*, *suinteresuota visuomenė* ir kitų (komentarą autorius Algimantas Gražulis);
- Valdymo planas turėtų būti **susietas su planavimo dokumentais** ir integruotas į Lietuvos įstatymų bazę (komentarą autorius Algimantas Gražulis);
- **Kas įgyvendins** Valdymo plano veiksmų priemonėse numatomus tikslus ir uždavinius? (komentarą autorius Algimantas Gražulis);
- Reikėtų labai aiškiai **apibrėžti Senamiesčio vystymo galimybes**, kad galima būtų išvengti atvejų, kai nevertingų/nelegalių utilitarių “pastatėlių” (pvz., garažų) vietose atsiranda ir įteisinami naujos statybos pastatai (komentarą autorė Senamiesčio gyventoja).

Papildymų iš publikos diskusijos apibendrinimui nebuvo.

2 GRUPĖ: DARNUS URBANISTINIS VYSTYMASIS

Moderatorė: urbanistė, MB „MASH Studio“ direktorė **Živilė Šimkutė**.

Diskusijos apibendrinimas:

- Kalbėta apie susisiekimo infrastruktūrą. Aptarta problema, kad senamiestyje sunku judėti dviračiais akmenimis grįstu grindiniu. Siūlymas – apgalvoti, kaip **magistraliniai bemotorių transporto priemonių takai galėtų būti nutiesti aplink senamiestį** ir atvesti iki lankytinų vietų (kiek įmanoma arčiau). Siūlymas taip pat galvoti, kaip grindiniai galėtų būti labiau pritaikyti gyventojams su negalia ir tėvams su mažais vaikais;
- Kalbėta apie Vilniaus miesto siekį standartizuoti sprendimus. Siūlymas – **parengti gatvių ir inžinerinės įrangos standartą senamiesčio teritorijai** apjungiant jį su Vilniaus miesto gatvių standartu ir kitomis gatvių ir takų įrengimo rekomendacijomis, kurios šiuo metu taikomos Vilniuje;
- Siūloma žvelgti į senamiestį ne tik kaip į visumą, bet ir fragmentiškai, kur **kiekvienas skveras ar kiemelis gali turėti savo identitetą ir charakterį**, kurį verta puoselėti. Pernelyg didelis standartizavimas gali kelti grėsmę šių vietų autentiškumui;
- Diskutuota apie požemines komunikacijas. Gyventojai susiduria su problema, kad **nėra parengti dalies požeminės inžinerinės infrastruktūros planai**. Neturėdami požeminės infrastruktūros plano, gyventojai turi kliautis šalia esančių sklypų savininkų geranoriškumu, kad galėtų prisijungti prie komunikacijų. Tokios situacijos ypač dažnos tarp gyventojų, kurių pastatai yra vidiniuose kiemuose, atskirti nuo gatvių. Sprendžiant šią problemą, siūloma papildyti vieną iš planuojamų Valdymo plano veiksmų priemonių: „Sukurti vieningą ir nuolatos atnaujinamą skaitmeninę tyrimų bazę apie senamiestį su duomenų pokyčių analize ir stebėsena išskiriant geologinių sluoksnių tyrimus bei struktūrų antžeminės dalies tyrimus“. Šią tyrimų bazę siūloma papildyti požeminės infrastruktūros planu;

- Kalbant apie vietos identitetą, aptartos **Vilniaus atsiradimo legendos** ir, kad jos galėtų būti efektyviau išnaudojamos vietos gyventojų ir turistų supažindinimui;
- Pastebėjimas, kad **trūksta senamiesčio viešųjų erdvių strategijos**, kuri leistų palaikyti vieningą požiūrį, kaip šios erdvės yra prižiūrimos ir tvarkomos. Pavyzdžiui, strategijoje, atsižvelgiant į visumą, galėtų būti sistemškai planuojamos vaikų žaidimų aikštelės ir kita viešųjų erdvių infrastruktūra;
- Aptartas siūlymas kurti vieningą Vilniaus senamiesčio **archeologinių tyrimų duombazę**;
- Išsakytas siūlymas skatinti startuolius kurtis tuose pastatuose arba turėti registruotus adresus senamiestyje ten, kur yra įsikūrę amatininkai. Tokiu būdu **kurti sąlygas tradicinių amatų ir technologijų sinergijai**.

Papildymai iš publikos:

Kęstutis Matuliauskas. Siūlymas apgalvoti naudojamus vietovardžius, kaip Šeškinės kalvos ir Geležinio vilko gatvė, miesto legendų, pasakojimų kūrimui. Išsakytas siūlymas Geležinio vilko gatve leisti 110 km/h važiavimo greitį.

3 GRUPĖ: DARNUS TURIZMAS

Moderatorė: turizmo ekspertė **dr. Rasuolė Andrulienė**

Diskusijos apibendrinimas:

- Aptarta, kad turistai – besikeičianti sąvoka. Šiandien turistais vadinami ne tik atvykstantys į miestą su nakvyne, bet ir vienadieniai lankytojai;
- Kalbėta apie **viešųjų tualetų stygių**. Planuojant ir projektuojant šią infrastruktūrą reikėtų įvertinti vizualinės taršos riziką, pastatų dydžius ir tūrius. Sprendžiant šią problemą svarbus Vilniaus miesto savivaldybės ir Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos dialogas;
- Siūlymas **atverti Vilniaus senamiesčio vidinius kiemelius**, kurių atvirumas pastebimai mažėja. Siūlymas apgalvoti priemones vietos gyventojams, kurios paskatintų atverti kiemelius dienos metu. Taip pat siūloma ieškoti dialogo su vietos amatininkais ir verslininkais dėl kiemelių atvėrimo;
- Atkreiptas dėmesys, kad svarbu kultūros paveldą pritaikyti turizmo poreikiams. Pavyzdžiui, kai kultūros paveldo objekte teikiamos apgyvendinimo, maitinimo, edukacijos, pramogų ar kitos paslaugos;

- Nematerialiuoju kultūros paveldu siūloma laikyti ne tik tai, kas oficialiai pripažinta, bet ir „pavyzdžiui, amatus, bendruomenės įtraukimą į turizmo veiklas. Taip pat reikėtų galvoti apie **materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo sinergiją**, kad keliautojas galėtų pažinti kultūros paveldą įvairiomis jauslėmis: pamatyti, išgirsti, paliesti, ragauti, užuosti;
- Kalbėta apie **universalaus dizaino principų taikymą**. Akcentuojama, kad senamiestyje, muziejuose, galerijose ir kituose lankytinuose objektuose yra mažai infrastruktūros, pritaikytos įvairias negalias turintiems asmenims. Kalbėta ne tik apie pritaikymą judėjimo negalią turintiems asmenims, bet ir regos, klausos ar intelektinę negalią turinčius asmenis. Kalbėta, kad trūksta kompleksinio požiūrio į infrastruktūros pritaikymą, kuris galėtų būti įgyvendinamas prioritetų principu;
- Diskutuota, kodėl senamiestyje yra per **mažai šiuokšliadėžių** o esamos – per mažos;
- Aptarta, kad senamiestyje stebima **vizualinė tarša**. Pavyzdžiui, plastikinės gėlės, ryškios iškabos reklaminiuose stenduose ir kt. Siūlymas – aprašyti, kas yra vizualinė tarša ir parengti gaires, kaip jos išvengti.

Papildymų iš publikos diskusijos apibendrinimui nebuvo.

4 GRUPĖ: ŠVIETIMAS, UGDYMAS ir ĮTRAUKTIS

Moderatorius: architektas, VšĮ „Vilniaus senamiesčio atnaujinimo agentūra“ direktorius **Gediminas Rutkauskas**.

Diskusijos apibendrinimas:

- Bendrasis paveldosauginio sąmoningumo ugdymas/ švietimas pirmumo tvarka skirtinas jaunimui: vaikams ir moksleiviams. Įgyvendinant šios auditorijos švietimą, pagal galimybes kuo plačiau **diegti patyriminio ugdymo priemones** (pavyzdžiai: intensyvus lenkų moksleivių ir skautų pažintinis-ugdomasis įtraukimas į istorinių Rasų kapinių tvarkymą ir nuolatinę priežiūrą; Rygoje – Medinės architektūros muziejaus dirbtuvėse (Koka Riga: <https://www.kokariga.lv/>) moksleivių dalyvavimas autentiškų medinių pastato dalių: langų rėmų, langinių, durų, kt. restauravimo praktiniuose užsiėmimuose);
- **Rengti istorinių pastatų savininkų edukavimą** apie istorinės aplinkos ir pastatų restauravimą, tvarkybą ir priežiūrą, skatinant juos priimti iniciatyvą ir atsakomybę už pastatų, jų aplinkos kokybinį patrauklumą ir kiemelių prieinamumą (šviesiu paros metu);
- Edukuojant istorinių pastatų savininkus, **skatinti juos pažinti savo gyvenamosios aplinkos istoriją bei kūrybiškai ją plėtoti**. Pavyzdžiui, namo aplinkoje įrengti vaistažolių lysves, sodinti unikalius gėlynus ar istoriškai mieste augusius augalus;

įrengti jaukius įrenginius aktyviam poilsiui vaikams ar pagyvenusiems žmonėms, ramaus pasibuvimo vietas ir kt.;

- Pasitelkti Senamiesčio mecenatus ar specialaus fondo išteklius, **skatinant miesto mokyklų mokytojus** kurti ir rengti užklasinius pažintinius-ugdomouosius užsiėmimus Senamiestyje.

Papildymų iš publikos diskusijos apibendrinimui nebuvo.

5 GRUPĖ: SOCIALINIAI IR EKONOMINIAI ASPEKTAI

Moderatorius: Vilniaus universiteto Sociologijos ir socialinio darbo instituto sociologas **dr. Tadas Šarūnas**

Diskusijos apibendrinimas:

- Vykusią diskusiją apibendrinta vienu žodžiu – gentrifikacija. Analizė atskleidžia, kad **senamiestyje didėja socialinė segregacija**. Problema yra tai, kad senamiestis tampa mažiau prieinamas žemesnes pajamas gaunantiems miestiečiams, nors “senieji” senamiesčio ir jo apsaugos zonos gyventojai ir jų gyvenimo būdo kuriamas vietos charakteris yra savaime vertingas. Diskusijos metu buvo aptartas šios problemos aktualumas, tačiau sprendimų nerasta. Valdymo plano Veiksmų plano priemonėse siūloma testuoti, kaip municipalinio būsto priemonėmis, būtų galima spręsti socialinę segregaciją senamiestyje: statyti naujus pastatus, renovuoti senus. Šį testavimą siūlomą taikyti gana greitai, kadangi lygiagrečiai šiuo metu yra svarstoma Lietuvos būsto politikos strategija;
- Kalbėta apie senamiesčiui būdingus **socialinius ryšius** (socialinį kapitalą) ir tai, kaip tai saugoti, pažinti ir įgalinti vietos bendruomenes tai puoselėti;
- Aptarta **finansinė našta, tenkanti smulkiajam verslui nuomojantis patalpas senamiesčio teritorijoje**. Pastebima, kad smulkusis verslas ir tradiciniai amatai, kurie būdingi senamiesčio teritorijai, po truputį keliasi į jos pakraščius arba už senamiesčio zonos ribų. Kaip galimi sprendimai šiam iššūkiui yra mokestinis skatinimas nekilnojamojo turto savininkams ir lengvatinė nuoma socialiniam verslui. Pastebėjimas, kad priemonėse galėtų būti konkrečiau nurodomos tikslinės grupės (praktikos), kurioms ši priemonė būtų skirta, kas leistų geriau suprasti, kokie amatai yra vertinami ir kokias praktikas senamiestyje norime išsaugoti.

Papildymų iš publikos diskusijos apibendrinimui nebuvo.

6 GRUPĖ: RIZIKŲ VALDYMAS

Moderatorė: Vilniaus miesto savivaldybės Kultūros paveldo apsaugos skyriaus vedėja
Donata Armakauskaitė

Diskusijos apibendrinimas:

- Atkreiptas dėmesys į **vizualinę taršą**, kuri kelia riziką senamiesčiui menkindama autentiškumą. Pavyzdžiui, saulės baterijų naudojimas, kondicionierių blokų įrengimas ant pastatų fasadų; nemaskuotų sutabdintų stoglandių įrengimas stoguose. Taip pat autentiškumui grėsmę kelia naujų medžiagų, nebūdingų Vilniaus senamiesčiui, naudojimas;
- Aptartos **klimate kaitos keliamos rizikos**. Intensyvėjančios liūtys, didėjantis kietųjų dangų kiekis bei netinkamai įrengiamos (arba iš viso neįrengiamos) drenažo bei lietaus vandens nuvedimo sistemos. Taip pat tinkamam lietaus surinkimui ir nuvedimui įtakos turi stoglangių įrengimas neprojektuojant nuo jų lietaus nuvedimo. Žiemą susiduriama su nuo šlaitinių stogų krentančio sniego pavojumi, kurį galima suvaldyti įrengiant sniego gaudykles;
- **Kovai su ledu ir sniegu žiemą naudojamos medžiagos kenkia** pastatų fasadams, želdiniams (druskos), kemša nuotekų kanalus (smėlis). Aptartas siūlymas daugiau naudoti skaldą, kaip alternatyvą druskai ir smėliui;
- **Netinkamos pastatų priežiūros rizika** sukelia greitesnį pastatų techninės ir vizualinės būklės blogėjimą: neišvalomos užsikimšusios lietaus nuvedimo ir drenažo sistemos lemia pastatų mūro įdrėkimą, savavališkai gyventojų ir būsto administratorių vykdomi neprofesionalūs remonto darbai mažina istorinę ir meninę pastato vertę. Senamiesčio gyventojai ne visuomet supranta savo atsakomybę prieš visą pasaulį už UNESCO pasaulio paveldo vertybės išsaugojimą. Iškelta idėja šių rizikų suvaldymui steigti "Senamiesčio dirbtuves", kuriose gyventojai galėtų gauti profesionalias konsultacijas pastatų priežiūros klausimais, atlikti nesudėtingus pastatų elementų atnaujinimo darbus su profesionalo priežiūra;
- Aptarta perkaitimo tema. Siūloma **daugiau išnaudoti želdinių teikiamą šešėlį ir vandens telkinius** kaip priemonę kovoti su saulėkaita ir karščio salomis. Aptartas siūlymas transformuoti Pylimo gatvę į lietaus surinkimo ir žaliojo buferio zoną.

Papildymų iš publikos diskusijos apibendrinimui nebuvo.